

УМОВИ СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ В ХЕРСОНЬСЬКОМУ РЕГІОНІ

У статті описано умови становлення системи дошкільного виховання в Херсонському регіоні. Охарактеризовано особливості регіону, що вплинули на розвиток системи дошкільного виховання.

Ключові слова: дошкільне виховання, дошкільні заклади, умови.

Постановка проблеми. Демократизація суспільних процесів в Україні докорінно змінила ціннісні критерії до системи освіти, визначаючи її як сферу духовного становлення людини, як найбільш оптимальний засіб її інтелектуального і практичного розвитку. Сьогодні постала проблема не тільки підтримки функціонування суспільного дошкільного виховання, а й відновлення в ряді регіонів держави позитивних його надбань, що мали у свій час місце в системі дошкільного виховання. Поліпшення діяльності сучасних дошкільних закладів може бути здійснено за умов ретельного вивчення історичного досвіду становлення системи дошкільних закладів на рівні регіону, педагогічного досвіду організації навчально-виховного процесу та підготовки педагогічних кадрів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Історію розвитку дошкільного виховання та навчально-виховних закладів варто досліджувати ґрунтовно, для кращого розуміння умов функціонування та організації педагогічного процесу, вплив цих умов на становлення системи дошкільної освіти. Свідченням цьому є дослідження сучасних науковців, присвячених виявленню особливостей роботи дошкільних освітніх установ на рівні певного регіону. Т.Головань присвятила свою роботу вивченню суспільного дошкільного виховання у Криму, С.Дітковська розглянула розвиток відомчих дошкільних закладів у Донбасі, Л.Пісоцька розкрила соціально-педагогічні умови управління розвитком дошкільної освіти в регіоні, Н.Туренко дослідила внесок громадських організацій, приватних осіб та асоціацій у розвиток дошкільного виховання на Слобожанщині. Дошкільна освіта нині потребує розвитку нових концепцій, упровадження нових методик, створення яких передбачає ґрунтовний аналіз та переосмислення теоретико-методичної спадщини, бо саме історичний досвід становлення і розвитку громадського дошкільного виховання – це скарбниця корисних педагогічних ідей.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Останні дослідження і публікації засвідчують необхідність подальших наукових розвідок щодо вивчення проблеми виховання дошкільників у вітчизняних навчально-виховних закладах у регіоні.

Мета статті: розкрити умови становлення системи дошкільного виховання в Херсонському регіоні.

Реалізація поставленої мети вимагає розв'язання таких задач:

- 1) на основі вивчення статистичних даних, архівних джерел та періодики, розкрити умови становлення системи дошкільного виховання Херсонщини;
- 2) охарактеризувати особливості регіону, що вплинули на розвиток системи дошкільного виховання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Заклади дошкільного виховання є важливим напрямком у формуванні всебічно і гармонійно розвиненої особистості. Розвиток системи дошкільного виховання в сучасних умовах визначається ефективністю її управління на рівні регіону. Науковий інтерес дослідження полягає у вивченні процесу становлення і розвитку виховання дошкільників у навчально-виховних закладах Херсонського регіону. Тому що розвиток господарських та соціокультурних зв'язків дав підстави для розширення мережі дошкільних закладів різних за типом та формою власності. Головною метою виховання вони ставили – виховати гармонійно розвинену, творчу особистість, патріота своєї країни, гідну зміну старшому поколінню.

Дослідження охоплює кінець 50-х років ХХ ст. (нижня межа), коли на території Херсонської області кількість дошкільних закладів набула довоєнного рівня й намітилися чіткі тенденції до їх значного кількісного зростання. Верхня межа – початок 90-х років – зумовлена кризовими явищами в економічній і соціальній сферах суспільства, які призвели до значного скорочення кількості дошкільних установ і погіршення якості освітньо-виховної роботи в них.

Було встановлено, що в різних районах Херсонщини в другій половині ХХ століття була розпочата активна діяльність у розвитку системи дошкільного виховання. Значна кількість сільських рад, колгоспів та радгоспів, відомств та організацій, організовували суспільні дошкільні заклади, які переважали за кількістю дошкільні установи міністерства освіти.

Основна вимога до навчально-виховних закладів освіти у другій половині ХХ століття та зокрема дошкільної освіти – це створення і включення до практичної дії механізмів розвитку суспільного дошкільного виховання, а саме дошкільних закладів відомчого типу. Відомчий дошкільний заклад – це установа, організована та підпорядкована керівництву певного галузевого або спеціального органу державного управління, яка виховує дітей дошкільного віку та забезпечує зайнятість жінки-матері на

виробництві. Ставлячи за мету передати підприємствам і господарчим наркоматам право утримувати дитячі садки, держава зробила дуже корисну справу, яка позитивним чином відбилася на розвитку системи дошкільних закладів [3, с. 39]. Херсонській області притаманне зосередження різноманітних видів виробництва, які протягом десятиліть суттєво впливали на соціально-економічний розвиток держави, а саме беручи до уваги статистичні дані України по виробництву основних сільськогосподарських культур у 2010 році, Херсонщина займає перше місце з вирощування овочів та шосте - по вирощуванню пшениці (озима та яра) поміж 25 областей України [6, с. 473].

Херсонський регіон відрізняється від інших специфікою економічного, політичного й культурного розвитку, які зумовили домінування на цій території дитячих дошкільних закладів різних типів (колгоспні, відомчі та міністерства освіти) та різних за формою власності (державний, колективний, приватний та комунальний). Передумови розвитку суспільного дошкільного виховання на Херсонщині: соціально-економічний розвиток у регіоні в післявоєнні роки, а саме розвиток промисловості та сільського господарства, який вимагав залучення жінки-робітниці до участі у виробничому процесі, що сприяло не лише розвитку економіки, а й зумовило відкриття суспільних закладів для догляду та виховання дітей. Становлення Херсонщини як сільськогосподарського регіону зумовило розвиток та вдосконалення дошкільного виховання на селі; велика кількість підприємств та заводів стали поштовхом до організації дитячих садків при відомствах та організаціях.

В умовах сучасних ринкових відносин, коли роботодавець зацікавлений у вирішенні соціальних проблем працівника, об'єкти господарської діяльності можуть стати головним і надійним джерелом фінансування створення розвиненої мережі дошкільних закладів. Херсонщина має величезний потенціал промислового розвитку, що дає можливість відновити та розвинути в межах цього регіону систему дошкільних закладів різних за формою власності та типом підпорядкування.

Дошкільне виховання є основою становлення і розвитку особистості, тому необхідно усунути все, що заважає її розвитку, - максимальному розкриттю її ресурсів, педагогічного потенціалу. Дошкільне виховання переходить від унітарної освітньої системи до варіативної і має бути більш гнучким і відповідати новітнім соціальним запитам сім'ї. Якщо раніше основним бажанням батьків був належний догляд за дитиною в дитячому садку, то тепер вони хочуть щоб її всебічно виховували, готували до подальшого життя. Лише дитина з її індивідуальною своєрідністю, віковими особливостями та властивими тільки їй динамікою і темпом розвитку, має величезний потенціал для подальшого прогресивного зростання.

У 1936 р. було прийнято постанову "Про зміну порядку керівництва дитячими садками". Прийняття цієї постанови було першою спробою створити загальносоюзну мережу відомчих дошкільних закладів з метою збільшення кількості дитячих садків та підвищення їх матеріального забезпечення. З цього часу дитячі садки і ясла діляться на два типи, відповідно до свого підпорядкування: відомчі та міністерства освіти.

Велике значення для розвитку дошкільного виховання мала прийнята в 1944 р. постанова РНК СРСР "Про заходи щодо розширення мережі дитячих закладів і поліпшенню медичного й побутового обслуговування жінок і дітей". Постанова передбачала цілий комплекс заходів щодо поліпшення роботи різних типів дошкільних закладів, таких як ясла, дитячі садки, дитячі будинки й консультації. Завдяки виконанню цього документа на місцях та комплексу державних заходів число дошкільних установ перевищило довоєнний рівень [1, с. 324].

У післявоєнні роки в системі Наркомосу діяло 52% дитячих садків, а промисловим підприємствам, організаціям, колгоспам і радгоспам належало відповідно 48%. Отже, на момент 1950 р. дошкільні заклади відомчого типу ще не набули свого домінуючого положення з історичних причин. Однак, така ситуація протрималася не довго. Вже через 8-10 років відсоток відомчих установ різко зріс і сягнув 79-80% від загальної кількості. Це було пов'язано з прискоренням темпів відродження та розвитку промисловості та сільського господарства, і поліпшення їх фінансових можливостей [3, с. 47].

Про необхідність подальшого розвитку мережі ясел і дитячих садків говорилося й у рішеннях XX з'їзду КПРС. У Директивах з'їзду, про шостий п'ятирічний план, було намічено збільшити число місць у дитячих садках за п'ятирічку на 45%; вибудувати нових дитячих садків у 2,4 рази більше, ніж у п'ятій п'ятирічці. XX з'їзд указав на необхідність приступити до розв'язання важливого завдання суспільного виховання дітей — до охоплення всіх дітей дошкільного віку, батьки яких цього побажають, державними яслами й дитячими садками. Нові дитячі садки будувалися там, де потреба в них відчувалася найбільш гостро, а саме: при нових підприємствах чорної й кольорової металургії, нафтової, вугільної та хімічної промисловості, при підприємствах легкої промисловості, текстильної, харчовій і інших, де працювало багато жінок.

Після завершення відбудови помітно зростає мережа колгоспних, радгоспних та відомчих ясел-садків. До 1959 року в селах області не було жодного постійно діючого дошкільного закладу. На час весняно-польових робіт відкривалися лише сезонні ясла-садки. Якщо в 1960 році на території колгоспів і радгоспів функціонував 41 дитячий заклад, то в 1969 році вже працювало 264 постійно діючі колгоспні і радгоспні дошкільні заклади у Бериславському, Великолепетиському, Каховському, Скадовському, Горностаївському районах, а на кінець 1975 року їх стало 362, кількість ясел та садків підприємств зросла з 16 до 140. Керівники колгоспів і радгоспів несли підвищену відповідальність за організацію суспільного дошкільного виховання на селі [4].

Незважаючи на кількісне зростання мережі дошкільних закладів, у їхній роботі були суттєві недоліки. У 1961 р. комісія Міськвко здійснила перевірку стану дитячих дошкільних закладів Херсона, у своєму звіті

вона заявила про нестачу обладнання, методичної літератури, меблів, про недоліки з боку контролю педагогічного персоналу завідувачем, щодо проведення виховної роботи дітей, ведення документації. Для виправлення такої ситуації перед завідувачами дитячих садків міста відділами народної освіти було поставлено завдання по виправленню й серйозному поліпшенню роботи ввірених їм садків.

Домінування в психолого-педагогічній науці СРСР соціологізаторської теорії виховання призвело до стандартизації основ освітньо-виховного процесу в дитячих дошкільних закладах усіх форм підпорядкування УРСР та Херсонщини зокрема. При цьому більш якісне матеріальне забезпечення відомчих дитячих садків, ніж закладів Міністерства освіти, і створення ними специфічного оточення дітей атмосферою належності до тієї чи іншої робітничої професії призводило до виникнення ряду відмінностей між дитячими садками двох типів в організації освітньо-виховної роботи. Для їх виявлення варто розглянути й проаналізувати розвиток виховної роботи в дошкільних установах з кінця 50-х до початку 90-х рр. за такими ознаками: особливості в роботі дошкільних закладів різних типів та виховання, як процес ознайомлення дитини з суспільним життям і громадська діяльність у системі роботи ДНЗ.

З 1985 до початку 90-х рр. спостерігався процес скорочення кількості відомчих дошкільних установ, пов'язаний з перевищенням числа дитячих садків і ясел-садків, які зачинялися, над тими, що вводилися в дію. Темпи розвитку економіки різко знизилися. У 1991 р. відбулося падіння темпів розвитку народного господарства. Перехід економіки на ринкові відносини автоматично призвів до ліквідації всієї системи утримання дошкільних закладів підприємствами й організаціями. Їх збитковість, високе оподаткування зробили утримання дошкільних закладів нерентабельним, а відсутність правової бази по реформуванню системи, у свою чергу, призвела до різкого скорочення кількості відомчих дитячих садків і ясел-садків. Ці процеси, природно, відбилися на матеріальному забезпеченні закладів цього типу. Загострилися проблеми, які розкладали систему зсередини.

Процес виховання змінився з проголошенням незалежності України. Суспільство здійснює радикальні економічні реформи, демократизацію свого суспільного життя, потребує освіченого, відданого, активного громадянина, що вміє жити і працювати по новому. Ось чому економічна, соціальна перебудова неможлива без перебудови освіти, всіх її ланок, починаючи від найпершої – суспільного дошкільного виховання.

Становленню української системи освіти присвячено багато досліджень, що внесли прогресивні зміни які вже відбуваються в ланці початкової школи (уведені державні стандарти освіти), основної школи (діють альтернативні навчальні заклади, відновили свою роботу гімназії), професійної освіти (іде процес її реформування у відповідності з умовами та запитами ринку) тощо. Мало досліджуваною залишається ланка дошкільного виховання, як перший компонент системи освіти, вона вимагає змін з урахуванням соціально-економічних умов держави.

Система державного дошкільного виховання в сучасних умовах зазнала руйнації - великі дитячі комбінати та садки не функціонують, матеріальні негаразди наклали відбиток на діяльність традиційних відомчих дитячих садків та ясел, закриття дитячих садків зумовило переповненість груп в існуючих дитячих садках. Час вимагає досконалішої системи дошкільного виховання: дитячих ясел та садків різних за формою підпорядкування, часом функціонування, де були б створені найкращі умови для зміцнення здоров'я дитини, формування її моральних якостей, естетичного виховання, елементарних трудових навичок, розвитку творчих здібностей тощо. Тому реформування та вдосконалення системи дошкільного виховання в Україні є завданням державної ваги [5, с. 3].

Свідченням подальших перспективних змін, у системі роботи дошкільних закладів, є "Державна цільова соціальна програма розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року". Основними завданнями якої є - забезпечення функціонування та розвитку мережі дошкільних навчальних закладів різних типів і форм власності; поліпшення якості дошкільної освіти, розроблення механізму, що забезпечує її сталий інноваційний розвиток; поглиблення міжнародного співробітництва з питань дошкільної освіти, а очікуваними – результати виконання Програми: створити умови для подальшого розвитку дошкільної освіти; розширити мережу дошкільних навчальних закладів різних типів і форм власності; зміцнити матеріально-технічну базу таких закладів; збільшити кількість дітей, що здобули дошкільну освіту, задовольнити їх освітньо-культурні потреби, а також потреби у самовизначенні і творчій самореалізації [2]. Для кращої реалізації поставлених цілей Програми варто вивчити та виявити позитивне в досвіді роботи відділів дошкільної освіти, дошкільних закладів, методичних кабінетів у різні періоди розвитку системи дошкільної освіти. Беручи до уваги політичні та економічні зміни, які відбувалися в державі, досвід організації суспільного дошкільного виховання має не лише історико-педагогічний, а й економічний інтерес.

Висновки. Дошкільне виховання започатковує основи соціального досвіду, надає перші знання для становлення особистості, готує дитину до подальшого навчання у школі. Тому, обов'язкове охоплення дітей дошкільним вихованням, є вагомим поштовхом до розширення мережі дошкільних навчально-виховних закладів, що, у свою чергу, можливо здійснити за рахунок залучення підприємств, організацій, асоціацій які знаходяться в Херсонській області.

Перспективи подальшого дослідження. Подальші дослідження будуть спрямовані на вивчення історичного досвіду становлення системи дошкільних закладів області, педагогічного досвіду організації навчально-виховного процесу та підготовки педагогічних кадрів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Артемова Л. В.* Історія педагогіки України: Підручник./ Артемова Л. В. – К.: Либідь, 2006. – 424 с.
2. Державна цільова соціальна програма розвитку дошкільної освіти на період до 2017 [Електронний ресурс] точка доступу: року [http:// zakon 2. rada. gov.ua/laws/show/629-2011-p/page](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/629-2011-p/page)
3. *Дітковська С. О.* Розвиток відомчих дошкільних закладів у Донбасі в кінці 50-х – початку 90-х років: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – загальна педагогіка та історія педагогіки. Луганського національного педагогічного університету ім. Т. Шевченка / С. О. Дітковська – К., 2004. – 185с.
4. *Косьяненко О.* З почуттям високої відповідальності [стаття] / О. Косьяненко // Дошкільне виховання. – 1977. – № 6. – С. 19-22.
5. *Пантюк Т. І.* Теорія і практика фізичного виховання дітей дошкільного віку в Україні (1918 – 1939 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.07. - теорія і методика виховання. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова / Т. І. Пантюк – К., 2001. – 19 с.
6. Статистичний щорічник Херсонської області за 2010 рік. Головне управління статистики у Херсонській області / за ред. В.А.Вознюк. – Херсон, 2011. – 498 с.

Подано до редакції 22.10.12
